

Informatie- en Communicatietechnologie (ICT)

SCOPE

Deze productcategorie omvat computers, smartphones, tablets, beeldschermen, en reproductieapparatuur (printers, kopieerapparaten, en multifunctionals).

Relevante CPV-codes: 30213XXX / 30231XXX / 3225XXXX-X / 302321XX-X

RISICO'S

MENSENRECHTEN: HOOG RISICO

Doorheen de ICT-keten bestaan ernstige risico's voor werknemers. Grondstoffen (waaronder 'conflictmineralen' als goud en kobalt) worden vaak ontgonnen in landen met een slechte reputatie op het gebied van mensenrechten. In artisanale mijnen bestaan risico's op, onder meer, dwangarbeid, kinderarbeid, uitbuiting, en onveilige werkomstandigheden. Ook in industriële mijnen kunnen risico's bestaan op het vlak van (onder meer) de veiligheid en gezondheid van werknemers. Bij de productie en assemblage van ICT zijn irreguliere tewerkstelling en gebrekkige vakbondsvertegenwoordiging courant; worden werknemers vaak blootgesteld aan giftige stoffen; en worden vaak extreem veel overuren gedraaid. In landen als Maleisië en China bestaan risico's op gedwongen arbeid in fabrieken. Ook bij de recyclage van ICT-producten kunnen ernstige risico's bestaan voor de betrokken arbeiders. Zowel mijnen als ICT-fabrieken kunnen negatieve gevolgen hebben voor de omliggende gemeenschappen, bijvoorbeeld door landroof, bodemverontreiniging (bv. door het gebruik van zware metalen), luchtvervuiling, of waterverontreiniging.

MILIEU: HEEL HOOG RISICO

Mijnbouw vormt vaak een bedreiging voor de lokale biodiversiteit, en kan bijdragen aan ontbossing, erosie, en water-, lucht-, en bodemvervuiling. Tijdens de productie van componenten worden vaak schadelijke stoffen gebruikt, en ook de productie van kunststoffen voor onder meer behuizing brengt ernstige milieurisico's met zich mee. Ook bij de verwerking van e-waste kan milieuverontreiniging optreden. ICT is verantwoordelijk voor zowat 5-7% van het totale energieverbruik, en dit aandeel blijft toenemen. Door de verbeterde efficiëntie van ICT en door de overgang naar hernieuwbare energie, wordt de grootste klimaatimpact niet langer veroorzaakt door het gebruik maar door de productie van ICT. Daarom is het vrijwel altijd aangewezen om in te zetten op levensduurverlenging, eerder dan op de aankoop van nieuwe (efficiëntere) producten.

MARKTMATURITEIT

CIRCULARITEIT: MIDDELHOOG

- Voor **laptops** bestaat er een vrij grote tweedehands/refurbished markt. Tevens bestaat er de mogelijkheid om laptops te leasen ipv te kopen (DAAS - device as a service), en bestaan er al heel wat kanalen om laptops na gebruik te verwerken.
- Verschillende bedrijven (bv. Fairphone, ShiftPhone) bieden duurzame **smartphones** (en tablets) aan. Reeds bij het design van deze telefoons wordt rekening gehouden met mogelijkheden voor reparatie en hergebruik. Fairphone onderzoekt ook het 'product-as-a-service' model, waarbij de producent verantwoordelijk blijft voor defecten. Er bestaat ook een vrij grote markt in refurbished telefoons van andere merken. Tot slot bestaat er de mogelijkheid om smartphones te leasen, waarbij de leaser verantwoordelijk blijft voor het onderhoud en de reparatie.
- Ook voor **beeldschermen** bestaat er een steeds grotere markt voor geleasede en refurbished producten.
- Voor **printers** kan overwogen om 'Printing as a service' (PAAS) aan te kopen, waarbij zowel de printer, het papier, als de toners/cartridges de verantwoordelijkheid zijn van de producent, en de klant betaalt per geprinte hoeveelheid. Daarnaast bestaan er ook steeds meer mogelijkheden om refurbished printers aan te kopen.

SOCIALE ECONOMIE: LAAG

Het aanbod voor ICT vanuit de sociale economie is in België beperkt tot onbestaand.

DUURZAME TOELEVERINGSKETENS: MIDDELHOOG

Als een gevolg van toenemende druk vanuit de wetgever, de markt, en investeerders, is de ICT-sector de laatste jaren steeds alerter geworden voor risico's doorheen de ICT-keten. Ondanks positieve evoluties op sectorniveau blijven er echter belangrijke verschillen bestaan tussen bedrijven. Globaal genomen vertonen bedrijven die actief zijn binnen de consumentenelektronica (laptops, tablets, smartphones) een hogere maturiteit dan bedrijven die actief zijn in andere productcategorieën (printers, beeldschermen, servers). Een beknopte analyse van de sterktes en uitdagingen van deze benaderingen komt later aan bod.

- **Individuele bedrijven** beschikken steeds vaker over een beleid inzake verantwoord ondernemen of duurzaam aankopen. Steeds meer ICT-bedrijven beschikken ook over een gedragscode voor leveranciers.
- Bedrijven doen ook steeds vaker beroep op **digitale platformen** als Ecovadis, Prewave, Assent, Moody's en Integrity Next om zowel hun eigen duurzaamheidsprestatie als die van leveranciers te monitoren. Hoewel digitale platformen proberen te beantwoorden aan een reële nood in de markt, worden ze vaak gekenmerkt door een gebrek aan transparantie, en gaan ze gepaard met een reële kost.
- Naast individuele acties zien we ook steeds meer actie op sectorniveau. **Responsible Business Alliance (RBA)** is het grootste sectorinitiatief op het vlak van duurzaamheid in de technologische industrie, en verenigt ook de grote ICT-fabrikanten. De RBA hanteert een gezamenlijke gedragscode, die wordt afgedwongen via fabrieksaudits. Een ander belangrijk sectorinitiatief is de **Joint Audit Cooperation (JAC)**: een samenwerkingsverband tussen grote telecombedrijven op het vlak van

maatschappelijk verantwoord ondernemen. Een centraal element in de aanpak van JAC is het onderling delen van resultaten van leveranciersaudits. Een derde noemenswaardig sectorinitiatief is het **Global Enabling Sustainability Initiative (GeSI)**, een samenwerkingsverband tussen verschillende grote techbedrijven (waaronder Dell, IBM, Huawei, T-Mobile, en Verizon), dat onder meer gericht is op het verduurzamen van de ICT-keten via digitale oplossingen.

- **TCO Certified** is het belangrijkste keurmerk in de ICT-sector. De focus ligt in de eerste plaats op milieurisico's doorheen de waardeketen (bv. levensduur, reductie van toxische stoffen), maar de laatste jaren tracht TCO Certified om ook sociale risico's (bv. sociaal verantwoorde productie) mee te nemen. De marktbeschikbaarheid van TCO wordt steeds beter, en TCO is nu beschikbaar binnen 12 productcategorieën.
- **Electronics Watch** is een NGO die publieke aankopers ondersteunt bij de integratie van due diligence in aankoopprocessen, en bij de dialoog met- en opvolging van leveranciers/fabrikanten. Hiervoor doet Electronics Watch beroep op lokale monitoringpartners, die toegang hebben tot werknemers in productielanden.

VERDUURZAMING VAN HET AANKOOPBELEID

In deze sectie worden een aantal pistes voorgesteld om te komen tot een duurzamere aankooppraktijk. Deze lijst is niet exhaustief. Bij de selectiecriteria, technische specificaties, gunningscriteria en uitvoeringsvoorwaarden beperken we ons tot een aantal (courante) voorbeelden. Voor bijkomende inspiratie kunnen we u verwijzen naar de [EU Green Public Procurement Criteria voor computers, beeldschermen, smartphones en tablets](#) en naar de Nederlandse [MVI-criteriatool](#) of de [criteria en voorbeelden van de Franse overheid](#).

CIRCULAIR BEHEER VAN ICT-APPARATUUR

Zoals hierboven aangegeven is het vanwege de milieu-impact van het productieproces bij ICT quasi altijd beter om in te zetten op levensduurverlenging en hergebruik, eerder dan op de aankoop van nieuwe (meer efficiënte) toestellen.

- De Bond Beter Leefmilieu heeft een [lijst met tips](#) opgesteld voor het circulaire beheer van ICT binnen organisaties.

AANKOOP VAN REFURBISHED EN FAIRE ICT

Binnen sommige productcategorieën (met name smartphones en tablets, maar in toenemende mate ook laptops en printers) is het een optie om refurbished aan te kopen. Vaak is dit ook financieel interessanter. Waar geopteerd wordt voor deze piste, is het belangrijk om (onder meer) aandacht te besteden aan de garantieperiode, en om een bewijs te vragen van volledige dataverwijdering.

Het aantal fabrikanten dat inzet op de productie van faire en/of circulaire ICT blijft eerder beperkt. Opvallende initiatieven zijn de faire computermuizen van het Duitse [Nager IT](#), en de faire smartphones van [Fairphone](#) en [Shiftphone](#).

- De [GPP-criteria van de EU](#) bevatten (pagina 50-58) een reeks criteria die u kan gebruiken in bestekken en contracten voor refurbished ICT-apparatuur.

GEBRUIK VAN CERTIFICATEN EN KEURMERKEN

Keurmerken en labels kunnen geïntegreerd worden in eisen, of kunnen als bewijs dienen dat voldaan wordt aan bepaalde eisen. Dit op voorwaarde dat andere, gelijkwaardige keurmerken en bewijsmiddelen worden aanvaard, en dat de keurmerkeisen betrekking hebben op criteria die verband houden met het voorwerp van de opdracht. Verwijzingen naar keurmerken en labels kunnen zowel opgenomen worden in de technische specificaties als in de gunningscriteria en de uitvoeringsvoorwaarden.

De kwaliteit en effectiviteit van keurmerken en labels is een onderwerp van debat. Studies wijzen op grote kwaliteitsverschillen tussen verschillende initiatieven, en geven aan dat veelal bijkomende acties nodig zijn om risico's te beperken, zeker bij de monitoring van mensenrechten (zie sectie over mensenrechten). Daarnaast is ook de marktbeschikbaarheid van sterkere keurmerken als TCO voor verschillende producttypes niet altijd gegarandeerd.

TCO-gecertificeerde producten (bron: TCO Certified)

- **Als technische specificatie:** De aangeleverde producten dienen op het moment van levering cumulatief te voldoen aan de eisen van het keurmerk TCO Certified Generation (aan te passen) of een gelijkwaardig keurmerk. Als bewijs dient het product opgenomen te zijn in de TCO Product Finder (tcocertified.com/product-finder), of ...
- **Als gunningscriterium:** Offertes die producten omvatten die cumulatief voldoen aan de eisen van het keurmerk TCO Certified Generation (aan te passen) of een gelijkwaardig keurmerk worden hoger gewaardeerd. De leverancier wordt geacht om een volledige lijst aan te leveren van de gecertificeerde producten die ze van plan zijn om te leveren als onderdeel van het contract. Als bewijs dienen de producten opgenomen te zijn in de TCO Product Finder (tcocertified.com/product-finder), of...
- **Als uitvoeringsvoorwaarde:** De aangeleverde producten dienen op het moment van levering, of binnen de zes maanden na de levering, cumulatief te voldoen aan de eisen van het keurmerk TCO Certified Generation (aan te passen) of een gelijkwaardig keurmerk. Als bewijs dienen de producten opgenomen te zijn in de TCO Product Finder (tcocertified.com/product-finder), of...

MILIEU: SELECTIECRITERIA

Selectiecriteria hebben geen betrekking op de inhoud van de offerte, maar op de geschiktheid van (eventuele) inschrijvers om de opdracht uit te voeren. Selectiecriteria kunnen niet enkel betrekking hebben op de economische en financiële draagkracht van de inschrijver, maar ook op hun technische en beroepsbekwaamheid. Hiertoe behoren ook de mogelijkheid om criteria te stellen inzake milieumanagementsystemen, maar bijvoorbeeld ook inzake systemen voor het beheer van de toeleveringsketen (en daaraan gerelateerde traceersystemen).

Milieumanagementsystemen (bron: MVI criteria-tool)

*TCO-gecertificeerde producten voldoen automatisch aan deze eis.

De inschrijver beschikt zelf over een milieumanagementsysteem. Verder beschikken de fabrieken die de producten leveren over een milieuzorgsysteem. Aan deze beheerssystemen zijn minstens de volgende onderwerpen geregeld:

- *milieubeleidsuitgangspunten van de organisatie;*
- *concrete maatregelen die de organisatie heeft getroffen of gaat treffen om de milieubelasting van de bedrijfsprocessen die verband houden met de uitvoering van de opdracht te verminderen of te voorkomen;*
- *hoe bovenstaande milieuaspecten van de organisatie worden gemonitord en geherwaardeerd als basis voor continue verbetering;*
- *hoe aandacht wordt besteed aan de bewustwording en de competentie van medewerker(s) en toeleverancier(s) ten aanzien van het omgaan met de voor deze opdracht relevante milieuaspecten;*

- hoe de naleving op de geldende milieuwetgeving is gewaarborgd.

Mogelijke bewijsmiddelen:

- ISO 14001-certificaat, EMAS-certificaat, of een gelijkwaardig certificaat;
- verklaring dat milieuzorg (inclusief bovenstaande aandachtspunten) een structureel onderdeel uitmaakt van de bedrijfsvoering, bevestigd door een onafhankelijke auditor of (geaccrediteerde) certificatie-instelling met aantoonbare kennis van zaken;
- of gelijkwaardig.

MILIEU: TECHNISCHE SPECIFICATIES

Onder technische specificaties worden kenmerken of eigenschappen beschreven waaraan het product of de dienst dient te voldoen. Bij technische specificaties kan gebruik gemaakt worden van normen of keurmerken, hetzij voor de specificaties, of als bewijs dat aan die specificaties voldaan is.

Beschikbaarheid van reserveonderdelen (bron: MVI criteria-tool)

Toepasbaar op: alle

De inschrijver moet waarborgen en garanderen dat reserveonderdelen tot ten minste drie jaar nadat de laatste unit van een bepaald model in de handel gebracht is (placed on the market) verkrijgbaar zullen zijn. Dit criterium is gebaseerd op EU GPP criteria voor computers, beeldschermen, tablets en smartphones, sectie 4.1.1.

Voor beeldschermen geldt dat reserveonderdelen tot ten minste zeven jaar nadat de laatste unit van een bepaald model in de handel gebracht is (placed on the market) verkrijgbaar zullen zijn. Dit criterium voor beeldschermen is gebaseerd op ecodesign verordening EU 2019/2021, Bijlage II, punt 5.

Mogelijke bewijsmiddelen: (Geldig) certificaat van een ISO type I milieukeurmerk, waarvan de eisen overeenkomen met de in dit criterium gestelde eisen, of een gelijkwaardig certificaat.

Producten voldoen aan 'Energy Star'-criteria (bron: MVI Criteria Tool)

Toepasbaar op: computers, beeldschermen, tablets, reproductieapparatuur

Energy Star is een keurmerk dat beschikbaar is voor desktops, laptops, en beeldschermen. In 2018 is de overeenkomst tussen de VS en de EU voor de coördinatie van het keurmerk verlopen. De onderliggende criteria van Energy Star worden echter nog regelmatig geüpdatet, en zijn op dit moment het best beschikbare systeem om de energieprestatie van ICT-producten te toetsen. Gebruik van deze criteria in aanbestedingen is courant en toegestaan.

De te leveren producten voldoen aan de meest recente Energy Star-criteria voor energieprestaties, indien deze voor de betreffende productgroep zijn opgesteld (dit is niet voor alle producten het geval: producten die Energy Star criteria hebben zijn te vinden op [de website van Energy Star](#). In het geval dat er hergebruikte/refurbished producten worden aangeboden, moeten deze voldoen aan de Energy Star criteria die van kracht waren op het moment waarop zij op de markt kwamen.

Mogelijke bewijsmiddelen: bewijs dat de te leveren producten in de database van Energy Star zijn opgenomen (<https://www.energystar.gov/productfinder/>)

TCO-gecertificeerde producten (bron: TCO Certified)

De aangeleverde producten dienen op het moment van levering cumulatief te voldoen aan de eisen van het keurmerk TCO Certified Generation (aan te passen) of een gelijkwaardig keurmerk. Als bewijs dient het product opgenomen te zijn in de TCO Product Finder (tcocertified.com/product-finder), of ...”

Productontwerp gericht op hergebruik toner/inkcartridges

Toepasbaar op: reproductieapparatuur

De producten moeten ook met herwerkte toner- en/of inkcartridges kunnen werken. Praktijken om hergebruik van toner- en/of inkcartridges te verhinderen (ook wel "inrichtingen/praktijken tegen hergebruik" genoemd) mogen niet worden toegepast.

Mogelijke bewijsmiddelen: (Geldig) certificaat van een ISO type I milieukeurmerk, waarvan de eisen overeenkomen met de in dit criterium gestelde eisen, of een gelijkwaardig certificaat; Technisch dossier van de fabrikant; Keuringsrapport van een erkende instantie waaruit blijkt dat de producten aan de gestelde eisen voldoen; Of gelijkwaardig.

MILIEU: GUNNINGSCRITERIA

Gunningscriteria kunnen gebruikt worden om innovatie op het vlak van duurzaamheid aan te moedigen. De wetgeving inzake overheidsopdrachten biedt heel wat opportuniteiten om naast prijs ook kwaliteitscriteria (waaronder duurzaamheid) mee te nemen bij de gunning. Een belangrijke voorwaarde is dat gunningscriteria steeds gelinkt moeten zijn met het voorwerp van de opdracht.

Mogelijkheden tot herbruikbaarheid en recycling verpakkingen worden hoger gewaardeerd (bron: MVI Criteria Tool)

De inschrijver dient aan te geven:

- *welk percentage van de verpakking geschikt is voor hergebruik;*
- *welk percentage van de verpakking geschikt is voor recycling;*
- *welk systeem in werking is om de verpakking te hergebruiken (denk bijvoorbeeld aan een poolsysteem of statiegeldsysteem);*
- *welk systeem in werking is om de verpakking goed te recyclen;*
- *of multilayers en samengestelde verpakkingen worden gebruikt;*
- *of kunststoffen 'lager tarief', volgens de definitie van het afvalfonds worden gebruikt.*

Naarmate de inschrijver zorgdraagt voor betere mogelijkheid tot hergebruik of recycling van de verpakking wordt dit deel van de inschrijving hoger gewaardeerd. Hergebruik en meervoudig gebruik wordt hoger gewaardeerd dan recycling. De inschrijver kan een hogere waardering verdienen door:

- *Hoogste waardering: verpakkingen te gebruiken die geschikt zijn voor hergebruik;*
- *Gemiddelde waardering: verpakkingen te gebruiken geschikt zijn voor recycling, het gebruik van multilayers, en samengestelde verpakkingen te vermijden en zoveel mogelijk gebruik te maken van kunststoffen 'lager tarief', volgens de definitie van het afvalfonds.*

Inzamelen en recyclen van verpakkingen wordt hoger gewaardeerd (bron: MVI Criteria Tool)

De inschrijver dient aan te geven:

- *welk percentage van de door hem geleverde verpakkingen wordt ingezameld/meegenomen;*
- *welk percentage van de door hem geleverde verpakkingen wordt hergebruikt;*
- *welk percentage van de door hem geleverde verpakkingen wordt gerecycled;*
- *hoe de gebruikte verpakkingen worden verwerkt in de afvalfase;*
- *in geval van hergebruik: welk systeem in werking is om de verpakking te hergebruiken (denk bijvoorbeeld aan een poolsysteem of statiegeldsysteem);*
- *in geval van recycling: welke recycler dit materiaal recycleert.*

Naarmate de inschrijver beter zorg draagt voor het verzamelen en recyclen van de door hem aangeleverde verpakkingen, wordt dit deel van de inschrijving hoger gewaardeerd.

Samenwerkingen met sociale economie

Naarmate de inschrijver kan aantonen dat hij samenwerkingen opzet met bedrijven uit de sociale economie of zelf inspanningen levert inzake opleiding of socio-professionele inschakeling van laaggeschoolde werkzoekenden, leerlingen, stagiairs of cursisten, personen met een fysieke en/of mentale handicap of personen die het slachtoffer zijn van discriminatie, dan wordt dit hoger gewaardeerd.

Productgarantie voor laptops, tablets en mobiele telefoons (MVI Criteria Tool)

De opdrachtnemer geeft een garantie van hoger dan 3 jaar voor laptops en hoger dan 2 jaar voor tablets en mobiele telefoons na levering, waarbij de garantie in de prijs van het product is inbegrepen. De garantie vereist dat de producten voldoen aan de specificaties van het contract (d.w.z. zonder fouten of tekortkomingen). Reparaties zullen gratis (inclusief vervoers- en verzendkosten) en binnen 5 werkdagen na het melden van het defect, worden uitgevoerd.

Langere levensduur batterijen voor laptops, tablets en mobiele telefoons (bron: MVI-Criteria Tool)

Een verbeterd uithoudingsvermogen van meer dan 300 oplaadcycli (met minstens 80% behoud van de originele capaciteit), wordt hoger gewaardeerd. Het uithoudingsvermogen wordt als volgt gewaardeerd:

- 300 cycli (met minstens 80% behoud van de originele capaciteit): gemiddelde waardering
- 300 cycli (met minstens 90% behoud van de originele capaciteit): hogere waardering
- 500 cycli (met minstens 80% behoud van de originele capaciteit): hoogste waardering

Mogelijke bewijsmiddelen:

- (Geldig) certificaat van een ISO type I milieukeurmerk, waarvan de eisen overeenkomen met de in dit criterium gestelde eisen, of een gelijkwaardig certificaat.
- Rapport, waarbij levensduur van batterij getest is volgens IEC 61960-3:2017 in een ISO 17025 geaccrediteerd laboratorium of waarbij levensduur op gelijkwaardige wijze is beproefd.
- Of gelijkwaardig.

Klimaatinspanningen

De inschrijver geeft aan welke inspanningen met betrekking tot energie-efficiëntie en vermindering van broeikasgassen hij systematisch integreert in zijn bedrijfsvoering. Hij beschikt daarbij over een systeem voor CO₂-calculatie (CO₂-footprint) voor haar werkzaamheden binnen de eigen bedrijfsvoering.

- Indien de CO₂-calculaties worden uitgevoerd op basis van een methodologie geformuleerd volgens een Europese of internationaal erkende norm (bijvoorbeeld de Franse norm ISO 14069 (Bilan Carbon), de norm ISO 14064-1 (Greenhouse gasses), de norm ISO 50.001 m.b.t. energiemangement, enz.), dan worden deze inspanningen hoger gewaardeerd.
- Indien de opmaak van de CO₂-footprint wordt gecertificeerd door een geaccrediteerde 3e partij, dan worden deze inspanningen hoger gewaardeerd.
- Indien de CO₂-calculatie verder wordt geïntegreerd in een systematische bedrijfsvoering met het oog op vermindering van broeikasgassen (strategische en operationele doelstellingen, monitoring, uitvoeren van (correctieve) actie, geverifieerd door een derde partij, enz.) dan worden deze inspanningen extra gewaardeerd.

Plan van aanpak circulariteit (bron: [Bond Beter Leefmilieu](#))

De inschrijver dient een samenvattend plan van aanpak te verstrekken waarin antwoorden worden gegeven op de volgende vragen, die als gunningscriterium worden opgenomen in het aankoopdossier:

- Algemene visie op hoe de aangeboden apparatuur past binnen een circulaire economie;
- Specifieke visie op de hoe de aangeboden apparatuur bijdraagt aan de beperking van grondstoffenverbruik;
- Specifieke visie op de hoe de aangeboden apparatuur bijdraagt aan de beperking van afval bij de levering van producten of onderdelen;

- *Specifieke visie op waardebehoud van het product na gebruik;*
- *Omschrijving van hoe zal worden samengewerkt met de aanbestedende overheid op het vlak van circulariteit;*
- *Omschrijving van hoe zal worden samengewerkt met ketenpartners op het vlak van circulariteit en afvalbeleid;*
- *Bij contracten met leveringen gedurende meer dan drie jaar: specifieke visie op doorontwikkeling richting een volledig circulair systeem gedurende de looptijd van het contract;*
- *Organisatie en taakverdeling gedurende de looptijd van het contract;*

Het plan van aanpak wordt beoordeeld op de volgende aspecten:

- *Compleetheid van beschreven onderwerpen;*
- *Realiteitszin, met inbegrip van de stand van zaken, doelen, benodigde acties en tijdspanne;*
- *SMART-aanpak en doelen met betrekking tot betrokkenheid van ketenpartners; organisatie van het project, motivatie voor de gekozen contractvorm (product-service-systeem, lease, pay-per-use, koop-terugkoop, koop-doorkoop, enz.);*
- *Motivatie voor de rol van de diverse ketenpartijen en de aanbestedende partij.*

MENSENRECHTEN: EEN SLIMME MIX VAN CRITERIA EN CLAUSULES

Van vrijwillige standaarden naar een procesgerichte aanpak

In deze fiche worden verschillende instrumenten besproken om aan de slag te gaan met mensenrechten. Tot op heden was de standaardpraktijk het gebruik van vrijwillige standaarden (bv. RBA, TCO), gecontroleerd via sociale audits, en al dan niet gekoppeld aan een certificaat. Deze vrijwillige aanpak wordt steeds vaker bekritiseerd, en we zien een evolutie richting een procesgerichte aanpak gebaseerd op 'due diligence': een set van processen waarover bedrijven dienen te beschikken om risico's voor mensenrechten (en milieu) te identificeren en in te perken. De due diligence aanpak wordt sterk gepromoot vanuit internationale organisaties, zoals de VN, IAO en OESO, en onderscheidt zich van klassieke keurmerken op minstens drie manieren: (1) aandacht voor continue verbetering met prioritering op basis van de ernst en waarschijnlijkheid van eventuele risico's; (2) de aandacht voor andere informatiebronnen, naast sociale audits; en (3) de focus op de aankooppraktijk zelf (overdreven prijsdruk of andere onredelijke voorwaarden). De rol van aanbestedende overheden dient erin te bestaan om een meer procesgerichte due diligence aanpak bij leveranciers te stimuleren, of zelfs te eisen.

Hieronder wordt deze procesgerichte aanpak vertaald naar een aantal concrete criteria en clausules. Vrijwillige standaarden en keurmerken kunnen eventueel een rol spelen in deze aanpak, mits ze compatibel zijn met een procesgerichte benadering die gericht is op continue verbetering. Omdat het onderzoeken en opvolgen van het due diligence beleid van leveranciers enige expertise en capaciteit vergt, ondersteunt het onafhankelijk initiatief [Electronics Watch](#) aanbestedende overheden hierbij. Ze mobiliseren daarbij de collectieve aankoopkracht van meer dan 1500 publieke aankopers, waaronder meerdere organisaties in Vlaanderen en Brussel. Aansluiten bij initiatieven zoals het [Circulair en Fair ICT Pact](#) biedt mogelijkheden voor peer-learning en het delen van goeie praktijken tussen overheden in de Benelux.

De wetgeving inzake overheidsopdrachten bevat verschillende mogelijkheden om aan de slag te gaan met mensenrechten via selectie- en gunningscriteria, en via uitvoeringsvoorwaarden. Momenteel worden deze mogelijkheden onvoldoende benut, en waar dit wel het geval is wordt vaak eenzijdig ingezet op uitvoeringsvoorwaarden. Uitvoeringsvoorwaarden hebben als voordeel dat de competitie vóór gunning niet onnodig ingeperkt wordt, en dat de markt en de overheid de kans krijgen om "al doende te leren". Nadelen zijn dat ze bestaande inspanningen in de markt slechts in beperkte mate honoreren, dat ze weinig nut hebben bij contracten van korte termijn of voor eenmalige levering, en dat ze capaciteit vergen om de naleving van voorwaarden te controleren tijdens de uitvoeringsfase. Het is dan ook aangewezen om, waar mogelijk, gebruik te maken van een mix van criteria en clausules.

Zoals steeds dient bij het bepalen van de juiste aanpak rekening gehouden te worden met de maturiteit van de markt. Doorgaans ligt deze hoger bij fabrikanten van consumentenelektronica (tablets, smartphones, laptops) dan bij fabrikanten van monitors en reproductieapparatuur, en bij resellers (dus waar toestellen niet rechtstreeks worden aangekocht bij de fabrikant). Hieronder wordt een set van criteria en voorwaarden geformuleerd voor **twee scenario's**: een scenario met een lage of onbekende markt maturiteit, en een scenario met een hogere markt maturiteit. De criteria en voorwaarden zijn deels gebaseerd op een criteriaset die ontwikkeld is door ICLEI, Electronics Watch, Procura+, en Make ICT Fair (https://electronicswatch.org/how-to-procure-fair-ict_2585084.pdf).

Scenario 1: Lage of onbekende maturiteit

Gunningscriteria	
<i>De inschrijver kan aantonen dat hij een begrip heeft van risico's op negatieve gevolgen voor de mensenrechten doorheen de waardeketen van de aan te leveren producten.</i>	De inschrijver levert een kort (max 2 pagina's) schriftelijk verslag aan waarin ten minste drie concrete risico's omschreven worden. Desgewenst kan hierbij verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. op de bedrijfswebsite of in het duurzaamheidsverslag).
<i>De inschrijver kan transparantie verschaffen over de toeleveringsketen van de aan te leveren producten.</i>	De inschrijver levert een lijst aan met de namen en adressen van de belangrijkste (in termen van productie-aantallen) productiesites van de aan te leveren producten. Indien deze lijst op dit moment nog niet beschikbaar is, kunnen deze punten alsnog toegekend worden indien de inschrijver kan beschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden, en wanneer de lijst afgewerkt zal zijn (basisscore). De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid. Bijkomende punten kunnen worden toegekend indien de inschrijver informatie kan verschaffen over de herkomst van grondstoffen: een lijst van de smelterijen en raffinaderijen, of een lijst met locaties van mijnen waarvan de grondstoffen afkomstig zijn. Indien deze lijst op dit moment nog niet beschikbaar is, kunnen deze punten alsnog toegekend worden indien de inschrijver kan beschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden, en wanneer de lijst afgewerkt zal zijn. De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid.
Uitvoeringsvoorwaarden	
<i>Uiterlijk X maanden na gunning (en in ieder geval voor de levering van de goederen) toont de opdrachtnemer aan dat hij een begrip heeft van negatieve gevolgen voor de mensenrechten doorheen de waardeketen van de aan te leveren producten.</i>	Kort (max 1 pagina) schriftelijk verslag waarin ten minste drie concrete risico's omschreven worden. Desgewenst kan hierbij verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. op de bedrijfswebsite of in een duurzaamheidsverslag). Deze uitvoeringsvoorwaarde komt te vervallen indien reeds voldaan werd aan gunningscriterium (1).
<i>Uiterlijk X maanden na gunning stelt de opdrachtnemer een schriftelijk plan van aanpak op waarin ten minste twee acties worden beschreven om de geïdentificeerde risico's te beperken of te corrigeren.</i>	Mogelijke acties (deze lijst is niet exhaustief) <ul style="list-style-type: none"> ✓ Dialoog over mensenrechten met leveranciers of andere externe stakeholders (bv. vakbond, NGO, onderzoeksinstituut). De inschrijver levert bewijs aan dat deze dialoog effectief heeft plaatsgevonden, bv. door middel van een verslag;

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uitwerken en uitsturen van een gedragscode voor leveranciers (supplier code of conduct); ✓ Het (laten) uitvoeren van sociale audits bij leveranciers; ✓ Het gebruik van digitale platformen om de duurzaamheidsprestatie van leveranciers te monitoren; ✓ Opleidingen voor werknemers of leveranciers op het vlak van mensenrechten, due diligence, of sociaal verantwoord aankopen; ✓ Certificatie van producten op basis van een standaard die aandacht heeft voor mensenrechten; ✓ Lidmaatschap van sector- of multi-stakeholderinitiatieven die aandacht besteden aan duurzame waardeketens; ✓ Het uitvoeren van correctieve actie wanneer wantoestanden op gebied van mensen- en arbeidsrechten in de toevoerketen worden vastgesteld tijdens de uitvoering van de opdracht.
<p><i>Uiterlijk X maanden na gunning rapporteert de opdrachtnemer éénmalig over de vorderingen die geboekt zijn bij het implementeren van de acties in het plan van aanpak.</i></p>	<p>Rapportering neemt de vorm aan van een schriftelijke verklaring, en er kan verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. in een duurzaamheidsverslag of op de bedrijfswebsite). Desgewenst kan de opdrachtgever aan de opdrachtnemer vragen om de rapportering mondeling toe te lichten.</p>

Scenario 2: Hoge(re) marktmaturiteit

Onderstaande criteria kunnen onder meer toegepast worden in dossiers waarbij laptops, smartphones, of tablets rechtstreeks worden aangekocht van de fabrikant.

Selectiecriteria	
<p><i>De inschrijver levert een analyse aan van risico's voor de mensenrechten in de waardeketen van de aan te leveren producten.</i></p>	<p>Risicoanalyse omvat ten minste (1) Een omschrijving van het proces van de risicoanalyse; (2) Een lijst met geconsulteerde bronnen; en (3) Een omschrijving van ten minste drie risico's op het vlak van mensenrechten.</p>
<p><i>De inschrijver kan transparantie verschaffen over de toeleveringsketen van de aan te leveren producten.</i></p>	<p>De inschrijver levert een lijst aan met de namen en adressen van de assemblage-/productiesites van de aan te leveren producten. Indien deze lijst nog niet beschikbaar is op het moment van inschrijving, dient de inschrijver te beschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden, en wanneer de lijst zal afgewerkt zal zijn. De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid.</p>
Gunningscriteria	
<p><i>De inschrijver kan aantonen dat reeds één of meerdere acties ondernomen worden om mensenrechtenrisico's in de waardeketen van de aan te leveren goederen te beperken of te corrigeren</i></p>	<p>Mogelijke acties: zie 'Basis - Uitvoeringsvoorwaarde (2)'</p> <p>Bijkomende punten worden toegekend indien de inschrijver kan aantonen dat bij deze acties wordt samengewerkt met relevante externe stakeholders, zoals NGO's, vakbonden, of onderzoeksinstituten. Mogelijke bewijsmiddelen zijn lidmaatschap van een relevant sector- of multi-stakeholderinitiatief, of bewijs van bilaterale of multilaterale engagementen met externe stakeholders (bv. rapporten, communicatie, auditresultaten).</p>
<p><i>De inschrijver kan transparantie verschaffen over de grondstoffen die</i></p>	<p>De inschrijver kan informatie verschaffen over de herkomst van grondstoffen die gebruikt worden in de aan te leveren producten: een lijst van de smelterijen en raffinaderijen, of een lijst met locaties van</p>

<p>gebruikt worden in de aan te leveren producten.</p>	<p>mijnen waarvan de grondstoffen afkomstig zijn. Indien deze lijst op dit moment nog niet beschikbaar is, kunnen deze punten alsnog toegekend worden indien de inschrijver kan beschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden, en wanneer de lijst afgewerkt zal zijn. De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid.</p>
<p>Uitvoeringsvoorwaarden</p>	
<p><i>Uiterlijk X maanden na gunning wordt de opdrachtnemer geacht om een schriftelijk plan van aanpak aan te leveren waarin ten minste twee acties worden omschreven om de geïdentificeerde risico's te beperken of te corrigeren.</i></p>	<p>Indien de inschrijver reeds voldaan heeft aan bovenstaand gunningscriterium, zal de opdrachtgever met de inschrijver in dialoog gaan om bijkomende acties vast te stellen.</p>
<p><i>Uiterlijk X maanden na gunning rapporteert de inschrijver een eerste keer over de vorderingen die geboekt zijn bij de implementatie van het plan van aanpak. Vervolgens rapporteert de inschrijver op jaarlijkse basis, en maakt hij deze rapportage publiek beschikbaar, bv. door plaatsing op de website.</i></p>	<p>Rapportering neemt de vorm aan van een schriftelijke verklaring, en er kan verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. in een duurzaamheidsverslag of op de bedrijfswebsite). Desgewenst kan de opdrachtgever aan de opdrachtnemer vragen om de rapportering mondeling toe te lichten.</p>

TUSSENTIJDSE RAPPORTERING EN KPI'S

De aanbestedende overheid benadrukt dat de in de offerte vermelde inspanningen m.b.t. milieu en sociale aspecten inspanningen zal vragen van de inschrijver, maar tevens de inschrijver in een economisch voordeel zal plaatsen t.a.v. andere inschrijvers. Deze in de offerte vermelde inspanningen dienen ook in de praktijk omgezet te worden tijdens de uitvoering van de opdracht. De inschrijver zal zich daarom bereid verklaren om alle onderstaande kritieke prestatie-indicatoren (KPI's) gebaseerd op milieu en sociale aspecten [verder te omschrijven] jaarlijks met de aanbestedende overheid te bespreken en zo nodig te voorzien van correctieve actie.

Voorbeelden:

- **Herbruikbare en gerecycleerde verpakkingen:** Percentage van de aangeleverde verpakkingen die geschikt zijn voor hergebruik of recyclage
- **Klimaatinspanningen:** Gebruik van gecertificeerde methodologieën voor CO2-calculatie, en het behalen van certificaten
- **Klimaatinspanningen:** Naleving van de levering van producten die beantwoorden aan de eisen van keurmerken zoals vermeld in offerte
- **Sociale economie:** Percentage van de loonsom, omzet, of aantal ingezette uren dat bijdraagt aan sociale doelstellingen.
- **Transparantie in de toeleveringsketen:** Percentage van de producten waarover transparantie bestaat over de herkomst van grondstoffen (ten minste op het niveau van de refiner/ smelter)
- Naleving van **Plan van aanpak circulariteit**

BIJKOMENDE INFORMATIE

- MVI-criteriatool van de Nederlandse overheid: <https://www.mvicriteria.nl/nl>
- Belgische federale gids voor duurzame aankopen: <https://www.gidsvoorduurzameaankopen.be/nl/>
- Europese criteria voor groene overheidsopdrachten: https://green-business.ec.europa.eu/green-public-procurement/gpp-criteria-and-requirements_en
- ICLEI sustainable procurement platform: <https://sustainable-procurement.org/resource-centre/>
- Criteriaset sociaal verantwoord publiek aankopen van ICLEI, Electronics Watch, Procura+, en Make ICT Fair: https://electronicswatch.org/how-to-procure-fair-ict_2585084.pdf